

Günümüzde Toplum Bilim Konuları

Editör
MERYEM BULUT

BİDGE Yayınları

Günümüzde Toplum Bilim Konuları

Editör: Prof. Dr. Meryem BULUT

ISBN: 978-625-372-241-8

1. Baskı

Sayfa Düzeni: Gözde YÜCEL

Yayınlama Tarihi: 25.06.2024

BİDGE Yayınları

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının ve editörün yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Sertifika No: 71374

Yayın hakları © BİDGE Yayınları

www.bidgeyayinlari.com.tr - bidgeyayinlari@gmail.com

Krc Bilişim Ticaret ve Organizasyon Ltd. Şti.

Güzeltepe Mahallesi Abidin Daver Sokak Sefer Apartmanı No: 7/9 Çankaya /
Ankara

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
Toplumsal Yapıların Bağlayıcı Yönleri Üzerine Bir Değerlendirme	4
Erol AKYILDIRIM.....	4
Instagramın Aurası ve Sanal Kimlikler.....	21
Fatma TOPÇU	21
Fatih ARSLAN.....	21
Lefebvre’de Mekânın Üretimi Üzerine Bir Değerlendirme	48
Erol AKYILDIRIM	48
Hayvanların ve Doğmamış Nesillerin Hakları.....	71
Gülsevim EVSEL	71
Sosyolojik Perspektifte Çocuk ve Suç Olgusu: Türkiye Örneği....	94
Musa YILMAZ.....	94
Sahipsiz Köpekler Meselesi ve Yeni Uygulamalara Yönelik Teklifler.....	126
Ali ÇELİK	126
Turkey's Sustainable Agriculture Policy in the Face of Climate Crisis	150
Hasibe Sena AKKIŞLA.....	150
Antropolojik Bakış Açısıyla Posthumanizmi Permakültür Üzerinden Okumak	192
Fatma Ağbaht	192
Meryem Bulut.....	192

BÖLÜM VII

Antropolojik Bakış Açısıyla Posthumanizmi Permakültür Üzerinden Okumak*

Fatma Ağbaht[†]
Meryem Bulut[‡]

Giriş

Posthumanizm, insanın çevresiyle ilişkisini ele alan ve insanı diğer eyleyicilerle birlikte yatay bir ontolojide temellendiren bir yaklaşım sergilemektedir. Bu anlamda geleneksel insan merkezci düşüncenin yerine insanın doğa ile girift bir yapısının temellendirilmesi yer alır. Bu yaklaşım insanın diğer canlılarla ilişki içinde olduğunu ve bu ilişkilerin de yatay bir düzlemde değerlendirilmesi gerektiğini vurgular. Diğer yandan permakültür, doğal sistemlerin insanlarla uyumlu ve sürdürülebilir şekilde nasıl tasarlanabileceğini araştırır. Bu iki kavramın ele alınması insanın çevresiyle etkileşimini ve insanın diğer varlıklarla ilişkisinden

* Bu çalışma Fatma Ağbaht'ın Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yaptığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

† Sosyal Antropolog

‡ Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, DTCF Antropoloji Bölümü'nde öğretim üyesi.

nereye konumlandığını anlamamıza ve sürdürülebilir bir yaşam tarzı geliştirmemize yardımcı olabilir.

Posthumanizm, aynı zamanda ekolojik adaleti anlayışının içselleştirilerek toplumsal dönüşümün gerçekleştirilmesini önerir. Bu bağlamda, posthumanist bakış açısıyla permakültür üzerinde ekolojik adalet ve toplumsal dönüşümü tartışmak olanaklı hale gelebilir. Böylece posthumanizm ve permakültür arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamamıza ve insanın doğayla olan ilişkisini yeniden yorumlamamıza yol açabilir.

Postmodernizmin kültürel, siyasal, ekolojik alanda yarattığı değişimler, ekonomik krizlere, toplumsal ve bireysel istikrarsızlığa yol açmış ve bu durum yeni tartışmaları gündeme getirmiştir. Özellikle anlamsızlık algısı sıklıkla ifade edilmeye başlanmıştır. Diğer yandan bu dönemi krizler çağı olarak adlandırmak da olanaklıdır. Etkileri hala devam eden bir pandemi ve onun yarattığı dünya çapındaki etkisi insanlığı çıkmaza sürüklemiş ve bu süreç ciddi bir anlam krizini meydana getirmiştir. Aslında krizler 2000'lerden itibaren toplumu ciddi derecede etkilemeye başlamıştır. Postmodernitenin özneyi aidiyetsiz bırakmasıyla birlikte dünyada yaşanan ekonomik, toplumsal ve ekolojik sorunlar yeni bir anlamlandırmayı zorunlu hale gelmiştir. Özellikle 1900'lerin sonlarından itibaren sanatçılar, eleştirmenler, yazarlar dönemsel değişimin altını çizerler. Postmodern çalışmalarıyla bilinen Hutcheon; postmodernite sürecinin tamamlandığını ve yeni bir isimlendirmeye ihtiyaç duyulduğunu *The Politics of Postmodernism* isimli kitabının ikinci baskısında dile getirir. Başlangıçta din ve ilerleme kavramlarına karşı çıkış noktasında duran postmodernitenin bugün bu kavramları yeniden değerlendirme ihtiyacı içinde olduğu

görülmektedir. Bu anlamda metamodernitenin başlangıç noktası postmodernite ile yitirilen anlama karşı anlamın olasılıklarını bulma noktasından hareket etse de postmoderniteden tamamen ayrılması söz konusu değildir.

Postmoderniteden metamoderniteye geçiş sürecini mercek altına alan Christian Moraru, JoshToth, Neil Brooks, Robin Van den Akker ve Timotheus Vermeulen gibi yazarlar; Berlin Duvarı'nın yıkılışını, 11 Eylül saldırılarını, Arap Baharını ve ekonomik krizlerin yaşanmasını dönemsel değişimin göstergesi bağlamında değerlendirmektedirler. Diğer yandan adı geçen yazarlara göre bu olaylar küresel kapitalizmin başarısızlığının da göstergeleridir.[§] Gibbons'un ifadesiyle “Bu gelişmeler neo-liberal postmodernite projesinin yanı sıra aşırı sol ve aşırı sağ siyasi ayrımı üzerinde de hayal kırıklığına yol açmaktadır”. Gibbons, Oxford Dictionaries'in hakikatin önemsizleşmesi anlamına gelen “post-truth”u 2016 yılının kelimesi olarak seçmelerini anlamlı bulur. Bu anlamda post ifadesinin postmoderniteye gönderme yaptığını, truth'un ise hakikate ilişkin yeni bir değerlendirmenin kapılarını aralayabileceğini ileri sürer. Gibbons'a göre piyasa aşırı doygunluğa ulaşmış, postmodernizm değerini yitirmiştir ve artık dünyanın gerçek problemlerine odaklanabilecek bir literatür yaratmanın tam sırasındır.^{**} Bu kapsamda altermodernizm, kozmodernizm, dijimodernizm, metamodernizm ve post-postmodernizm gibi farklılaşan güncel değer yargılarını ele alan pek çok farklı yaklaşım

§ <<https://voidnetwork.gr/2017/06/14/postmodernism-dead-comes-next-alison-gibbons/>>[“voidnetwork.gr”] [Erişim Tarihi: 19.12.2021]

** <<https://voidnetwork.gr/2017/06/14/postmodernism-dead-comes-next-alison-gibbons/>>[“voidnetwork.gr”] [Erişim Tarihi: 19.12.2021]

ortaya çıksa da bu çalışma bağlamında metamodernite kavramı ele alınmıştır.

Vermeulen ve Van den Akker bu dönemi modernite ile postmodernite arasında salınım olarak tanımlar ve metamodernizm olarak kuramsallaştırır. Metamodernizm; hem modern, hem de postmoderni çağrıştıran ancak her ikisi olmayan bir başka duyarlılığı düşündüren tutumlar ve zihniyetler arasında, sürekli bir yeniden konumlandırma vardır. Evrensel gerçeklere duyulan özlem ile kültürel görecelik arasında, bir anlam arzusu ile her şeyin anlamı hakkında bir şüphe duygusu, umut ve melankoli, samimiyet ve ironi, biliş ile saflık ile inşa edilen yapısöküm arasında bir müzakere sürecidir (Van Den Akker & Vermeulen, 2010, s. 6). Meta kavramı her ne kadar aynı andan birden fazla anlamı karşılamak amacıyla kullanılmış olsa da son dönemde metaverse veya metahuman kavramlarının dijital platformlarda dillendirilmeye başlanması ile kendini güncellemesi kavramın kullanımının dönemin paradigmasına uygunluğunu göstermektedir. Meta kavramı aynı zamanda hikâyeciliğin geri dönüşünün bilgisini mitolojik çağrışımlar aracılığıyla vermektedir. Öte yandan posthümanist yaklaşımlarda öne çıkan yeni materyalist akımlara gönderme yapılabilirliği yönünden de tercih edilen bir kavram olarak öne çıkmaktadır.

Çalışmada metamodern kavramının iki farklı yönü, bu dönemin iki temel yaklaşımı olan posthümanizm ve transhümanizm kavramlarını temsil edecek şekilde değerlendirilmiştir. Metamodernite başlığı altında ele alınan posthümanizm, postmodern yönün temsilcisi, transhümanizm ise modern yönün temsilcisi olarak ele alınmıştır. Bu iki uç arasında yer yer ters yöne doğru yönelmeler

veya uzaklaşmalar yaşanırken, farklı bağlamlarda yönelimler değişebilmektedir. Bazen farklı anlam örüntüleri bu iki bağlamdan birisine daha yakın bir mesafede yer alabilmektedir. Sonuçta hümanizm sonrası yaklaşımın başvurduğu posthümanizm isimlendirmesinin metamodernizmin temel yaklaşımı olduğu ve yine metamodernizmin baskın iki posthümanist düşüncesi arasında salındığını belirtmemiz olanaklıdır. Posthümanizm isimlendirmesi; insanı yapısöküme uğratmayı amaçlayan, modernizminin inşa ettiği evrenin merkezindeki insan fikrine karşı çıkan ve postmodernizminin eksik bıraktığı eleştiriyi tamamlama arzusunu da içinde barındırmaktadır.

Posthümanizm

"Her şeyi yeniden tanımlamak zorundayız. İnsan olmak ne demektir' ifadesi her ne kadar Zizek'e atfedilse de içeriği ile günümüzün belki de en önemli anonim sorusunu temsil etmektedir. Aynı zamanda günümüzün cevaplanması gereken en temel sorusu olduğunu ise geliştirilen yeni kavramlardan anlamaktayız. Söz gelimi posthüman bunların başında yer almaktadır.

Posthüman sözcüğü genelleştirilebilir yapısı itibarıyla üzerinde tartışmaların en çok yapıldığı bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Kavram pek çok farklı anlamda kullanılsa da Türkçe literatürde, üç farklı anlamda öne çıkmaktadır. Öncelikle posthüman kelimesi, "insan sonrası veya ötesi" anlamında gelecekteki insanı işaret etmekte ve tartışmaktadır. Bu tanımlama özellikle gelecekteki insanın bugünkü insandan farklılığına vurgu yapan bir imada bulunmaktadır. Dolayısıyla bu anlamda kavramın kullanılması, teori haline getirilmesi amacıyla kullanılan diğer iki kullanımını da kapsar nitelikte olup, metamodernizmin dönemselleştirmeci kullanımıyla

da paralellik taşımaktadır. Kavramın diğer iki anlamı ise özellikle dördüncü endüstri devrimiyle “insan nedir” sorusunun daha sık gündeme getirilmesiyle ortaya çıkmış, birbirine zıt konumlarda duran iki yaklaşımdır. Bu iki ekolden birincisi insanı yapısöküme uğratmayı amaçlar ve bunu yaparken modernizmin inşa ettiği evrenin merkezindeki insan anlayışı fikrine karşı çıkarak, postmodernizmin eksik bıraktığı eleştiriyi tamamlama amacını barındırır. Ferrando bunun üç yolla yapılabileceğini ileri sürer. Aydınlanmayla gelen, insanı merkeze alan, liberal hümanizma, Da Vinci’nin vitruvius adamının temsil ettiği beyaz, sağlıklı, Avrupalı, zengin, genç erkeğin ayrımcı tekil temsiline karşı posthümanizm düşüncesiyle çoğulluğu savunur. Post-antroposantrizm ile insanı diğer bütün varlıklardan soyutlayan ve daha üst bir noktaya konumlayan insan merkezci düşünceye karşı çıkar. Bu anlayış bütün oluşların dolanıklıklılığı üzerinde temellenir. Diğer yol post-düalizm ile ikili karşıtlıkların hepsi yıkılır ve hepsinin bağlantısallıklarına vurgu yapılır (Ferrando, 2017). Sonuçta modernizmin geliştirdiği hümanizm düşüncesinin getirdiklerine karşı çıkılırken, yapısökümle postmodernizme yakınlık geliştirilir ve postmodernizmin “kültürel/söylemsel inşası”nın yanına fiziksel inşa gerçekliği de eklenir ve materyalist düşünce yeni bir bağlama taşınır. Bu ekol altında değerlendirilebilecek pek çok posthümanizmler mevcuttur. Söz gelimi Donna Haraway’ın (2016), düalist sınırların dokunulmazlığını sarsan cyborg tanımlaması veya (2004), “yoldaş türler”i, Karen Barad’ın (2007) canlı ve cansız her şeyin eyleyici olduğu düşüncesinden ürettiği “eyleyici gerçekçilik” kavramı bu bağlamdaki posthümanizmin temeli oluşturan anlatılardır.

Posthümanizm kavramına başvuran sibernetik sisteme yakın ve transhümanizmle bağlantılı olan diğer ekolde bizler henüz posthüman değil transhümanızdır. Burada posthüman, bedensel zafiyetten arınmış bir transhüman olarak kuramsallaştırılır. The Transhumanist Manifesto'nun^{††} (1983) yazarı Natasha Vita-More'a göre; Transhümanizm evrimsel dönüşüm içindir ve “biyolojik insan, insan için evriminin son aşaması değildir.”^{‡‡} Ölüm mefhumu, bu evrimsel çerçevede aşılması gereken ciddi bir engeldir. Gelişen teknolojiler sayesinde biyolojik insanın ölümlülüğü bedene atfedilir ve bedenden arınmanın ölümsüzlük arayışını sona erdirdiği söylenir. Sonuçta zihin bir makineye aktarıldığında biyolojik olan insan aşılar ve posthümana ulaşılır. Ölüm konusu transhümanistler için bir engel olarak görülürken Bradotti gibi posthümanistler, ölümü farkındalığımızı arttıran ve felaketten ziyade harekete geçirici bir düşünce olarak olumlarlar (Braidotti, 2021, s. 223). Bu düşünsel farklılık, iki yaklaşımın temel duyuşsal karşıtlığının altını çizer.

Çalışma bağlamında kullanılan posthüman kavramı bu ekollerden birincisi olarak açıklanan insanı yeniden yapı sökme uğratan posthümanizme gönderme yapmaktadır.

Permakültür

Kalıcılık, dirençlilik, sürdürülebilirlik anlamına gelen *permanence*, insan faaliyeti ve yerleşimi ile ilgili her şey anlamına gelen *culture* kelimelerinden türetilmiş olan *permakültür*; etik temelli insan yerleşimleri tasarımı bilimi olarak tanımlanmaktadır

^{††} <<https://natashavita-more.com/transhumanist-manifesto/>> [“Transhumanist-manifesto”] [Erişim Tarihi: 21.12.2021]

^{‡‡} <<https://metanexus.net/introduction-h-transhumanism-answers-its-critics/>> [“Introduction to “H+: Transhumanism Answers Its Critics”] [Erişim Tarihi: 21.12.2021]

(Mollison, 2015, s. ix). Permakültür, bir dizi ilke ve uygulama kullanarak sürdürülebilir insan yerleşimleri yaratma amacındaki bir tasarım sistemidir (Hemenway, 2017). Terimi ilk defa kullanan Mollison ve Holmgren (1978) permakültürü, doğada bulunan örüntü ve ilişkileri gözlemleyip taklit eden ve ihtiyaçların karşılanması için bol miktarda ürün ve enerji üreten, bilinçli olarak dizilmiş tasarımlar olarak tanımlamışlardır.

Permakültürün hareket noktası her ne kadar sürdürülebilir bir yaşam tasarımı olsa da, bu düşüncenin daha derinde yatan kültürü yeniden doğaya entegre etmenin alternatif bir yolunu sunmayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla permakültür doğadan kopan kültürün doğayı kendi lehine gibi görünen ancak aleyhte tahrip etmiş olduğunu ve bugün aslında ona ne kadar dolanık olduğunu fark edilmesiyle ortaya çıkmış bir yaklaşımdır. Dolayısıyla Mollison sunmuş olduğu on iki temel ilkeyle doğanın gözetlenerek ve daha sonrasında etkileşime girilerek faydalı çıktılar elde edilebileceğine işaret etmektedir. Sonuç olarak Permakültür insanların doğayla uyumlu bir hayatı yakalama olanağına sahip olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır (Mollison, Permakültüre Giriş, 2015).

Bütüncül, sürdürülebilir bir tasarım modeli ortaya koymaya çalışan Bill Molison'un yaşayan sistemleri taklit etme üzerine hazırladığı çalışmasında; permakültür bir ağaca benzetilir. Permakültür Ağacı; tam ortasından yani gövdesinden bir bütüncül fikirle tasarlanıp köklere doğru soyut kaynaklardan beslenen ve dallara doğru somut ürünler ortaya koyan bir metafor olarak yansıtılmıştır (Mollison, Permakültüre Giriş, 2015, s. xiii). Permakültür, her ne kadar ağaç şeklinde hiyerarşik bir düzlemle transhümanizme göndermeler yapar gibi görünse de, kendi içinde

barındırdığı ögeler ve örüntülerle temelde karşılıklı ilişki ve bağımlılık halindeki etkinliklerin kendi kendine organize olmalarını ifade eden posthümanizm ile akrabadır. Ağaç temsili her ne kadar dikey bir ontoloji gibi görünse de permakültür anlatıcıları ağacın yalnızca toprak üstündeki gövde kısmıyla ilgilenmekten ziyade gövde ile kökleri birbirinin tamamlayıcısı olarak ele alıp ağacı bu anlamıyla yatay bir ontolojiyi işaretlemenin yolu olarak kullanırlar. Başta Mollison olmak üzere pek çok permakültürcü bu konunun altını özellikle çizmektedir. “Biz diğer canlılardan üstün değiliz; tüm canlılar hayatın bir ifadesidir” (2015, s. 11) diyen Mollison’a benzer şekilde Hemenway; eserinde bu yatay ontolojiye vurgu yapar: “Her organizma birçok diğer organizmaya bağlıdır. Doğayı güçlü kılan da bu karşılıklı bağılıktır.” (Hemenway, 2013, s. 19).

Posthümanizm ve Permakültür

İki farklı düzlemde değerlendirilebilecek yaklaşımın benzerliği, permakültürün yaratıcısı Mollison ile posthümanist Braidotti’nin ifadelerinin karşılaştırılmasında fark edilebilir. Mollison, permakültür tasarım ilkelerinden bahsetmeden önce bu düşüncenin temelinin doğayla uyum içinde yaşamak olduğunu ileri sürerek, insanın doğa üzerindeki egemenlik fikrinden tamamıyla vazgeçmesi gerektiğini ileri sürer (Mollison, Permakültüre Giriş, 2015).

Mollison’un bu düşüncesini Antropolog Levi-Strauss’un görüşleri destekler niteliktedir. Levi-Strauss’a göre temel yanlışımız, kendimizi her şeyin üzerinde zannederek her koşulda “evrenin sahibi” olduğumuzu düşünmemizdir. Oysa insanlar diğer canlılardan üstün değildir. Çünkü tüm canlılar hayatın bir ifadesidir. İnsanlar bu gerçeği görebilirse, insan dışı canlılara yapılan her

davranışı aynı zamanda insanların kendilerine yaptıklarını fark edebilirler. Bu yaklaşımı içselleştirilmiş bir topluluk kesin bir gereklilik olmadan hiçbir canlıyı yok etmeyecektir. İnsanın iyi bir yaşam sürmek için ihtiyacı olan her şey doğada bulunur. Güneş, rüzgâr, binalar, taşlar, deniz, kuşlar ve bitkiler insanı çevrelemiştir. Bütün bunlarla iş birliği içinde olmak uyumu, onlara karşı çıkararak yok etmeye çalışmak ise felaketi ve kaosu getirecektir (Mollison, 2015, s. ix).

Mollison; permakültürün etik anlayışını üç noktadan önemser ve benimser. Permakültürün etik anlayışı olarak kabul edilen ilkelerden ilki dünyaya özen göstermektir. Yani dünyayı kendi çıkarlarımız için sömürmeden, kaynaklarını sonuna kadar tüketmekten uzak durarak yaşamaktır. İkinci ilke ise insana özen göstermektir. Üçüncü etik anlayış ise zaman ve sermayeyi dünyaya ve insana özenli davranmak için kullanmaktır (Mollison, Permakültüre Giriş, 2015, s. xi).

Mollison'un sunduğu üç etik ilke, posthümanistlerin benimsediği ilkelerin pratiğe sunulmuş önerileri gibidir. Özellikle Ferrando'nun üç yolla tanımladığı posthümanizm ile (Ferrando, 2017) gözle görülebilecek kesişimler bulunmaktadır. İlk olarak post-antroposantrizmle, insan ile insan olmayanlar arasındaki derin ilişki sorgulanmaya açılır. İkinci etik yaklaşım ise insanın bir tür olarak evrim ağacının aynı dalını paylaşmasından kaynaklanan tür içi uyum ihtiyacı işaretlenir ve son olarak da bu iki vurgunun yine birbirinden bağımsız olmadığı ve sonuçta ikilikten uzak, bütüncül bir kavrayışa neden olması gerektiğidir. Bu yaklaşım insan için, insanın yeniden zoe merkezli etik tanımlamasının çabasıdır. Ağın bunu şöyle dile getirir: “Bios ve zoe arasındaki sınıflanmaya dönersek, şu durumda,

Marxist materyalist anlayıştaki gibi bir sınıf algısı, “kapsayıcı bir üst çatı” olmak için fazla sınırlayıcı, fazla türe has (species-specific) ve fazla insan-merkezci bir ifade olarak kalıyor. Hem de bu insan-merkezcilik, herhangi bir insanın merkeze alındığı bir düşünce olmadığı için başka pek çok ayrımcılığa kapı aralıyor” (Ağın, 2021). Buradaki çözüm önerisi yalnızca insanın sorgulanmaya açılmasından ziyade, var oluş biçimlerinin tamamının sorgulanmasıdır. Bu durumun çözümü için süregelenmiş olan ‘bios’ merkezli yaklaşım yerine ‘zoe’ merkezli bir yaklaşımla daha bütünsel bir açı geliştirilir.

Braidotti bu konuda özne ve nesne ilişkisine dikkat çeker. Kuramsal bir perspektiften posthümanizmin tartıştığı özne nesne sınırlarının muğlaklığına şöyle ifadelerle çözüm önerir:

“İnsan sonrası özneler; kendileriyle, başkalarıyla ve dünyayla olmak üzere en az üç düzeyde ilişki tesis ederler. Dünyayı çevresel, toplumsal ve duygulanımsal ekolojilerden mürekkep, karmaşık bir sistem olarak tanımlayabiliriz. Öznelerin ilişkisel olduğunu söylemek ne anlama gelir? İlk olarak, genellikle öznelere tahsis edilen failliğin Antropos’a mahsus olmadığı anlamına gelir. İkinci olarak transandantal akılla ilgili klasik mefhumlara bağlı olmadığı anlamına gelir. Üçüncü olarak, failliğin, benlikle ötekinin ve onların tanınma mücadelesinin karşıtlığına dayalı bir diyalektik bilinç görüşüyle bağlantısının koparıldığı anlamına gelir. Bilen özne sadece Erkek insan ya da Antropos değildir; süreç ve akışların önemini vurgulayarak benliğin içiyle dışı

arasındaki sınırları kaldıran daha karmaşık bir öbekleşmedir. Ne üniter ne de otonomdur özneler; onlar daha ziyade ilişkisel etiğin harekete geçirdiği gömülü ve bedenli, ilişkisel ve duygulanımsal işbirlikçi varlıklardır.” (Braidotti, 2021, s. 66).

Her iki yazarın yaklaşım biçimleri farklı bağlamlardan hareket etse de onlara göre insanın, insan olmayanlarla kaçınılmaz olarak kurduğu bağlantılar ve bu bağlantıların salt akılla çözülmesi olanaklı değildir.

1.Varoluşun Dolanıklığı

Permakültürün etik ilkelerinden ilk olan “Dünyayı Gözet” ilkesi ile posthümanistlerin ele aldığı önemli yapıtaşlarından biri olan “Post-antroposentrizm”in yakınlığı nedir? Öncelikle “dünyayı gözet” ilkesi Mollison’un Permakültüre Giriş kitabında şöyle açıklanır:

“Dünyaya özen göstermek demek; toprağa, canlı türlerine ve çeşitliliğine, atmosfere, ormanlara, mikro yaşam alanlarına, hayvanlara, sulara, kısacası canlı veya cansız tüm varlıklara özen göstermek demektir. Bu düşünce, zararsız ve iyileştirici faaliyetleri, aktif koruyuculuğu, kaynakların tutumlu bir şekilde kullanılmasını ve “geçimini doğru bir şekilde sağlamayı” (yararlı ve verimli sistemler için çalışmayı) içerir.” (Mollison, Permakültüre Giriş, 2015, s. xi).

Diğer yandan Braidotti’nin İnsan Sonrası Bilgi eserinde post-antoposantrizme ilişkin cümleleri oldukça çarpıcıdır.

“İnsan sonrası yakınsama zoe/jeo/tekno dolayımı maddi ilişkilerin hem birliğini, hem de farklılaşan yapısını vurgulayarak, başka birçok farklı ölçekteki karmaşıklığı ortaya çıkarır. Bu çok ölçekli ilişkisellikten ötürü, bilgi öznesi hiçbir şekilde “Erkekinsan”la veya onun ırksallaştırılmış, cinselleştirilmiş veya doğallaştırılmış “ötekileri”yle sınırlandırılmaz. İnsan sonrası öznellik bugünlerde insan olmayan failleri de kapsayan transversal bir ittifaktır. Buna göre insan sonrası özne aynı zamanda hem yeryüzüyle (toprak, su, bitkiler, hayvanlar, bakteriler) hem de teknolojik faillerle (plastik, kablolar, hücreler, algoritmalar) ilişkidir.” (Braidotti, 2021, s. 66).

İlişkiselliğin derin vurgusu dönemin yeni bir etiko-onto-epistemoloji tasarımının ifadesidir. Kuramsal yaklaşımla pratik uygulamanın yoldaşlığı bu yeni tasarımın gücünü, niteliğini ve ona olan gereksinimi vurgulamaktadır.

Hem permakültürcüler, hem de posthümanistler için dünyanın gözetilmesi meselesi iki farklı açıdan ele alınmaktadır. İlk olarak yeryüzünde var olan bütün varlıkların varoluşlarını ayrı ayrı gözetmektir. Buradaki vurgu, bu varoluş biçimlerinin yaşam ağını oluşturmasından ve bu ağdaki bağlantıların dolanık olmasından ileri gelmektedir. Bu anlamda bütün varlıklar birbirleriyle bağlantılıdır. Birinin eksikliği ile tüm denge bozulur. İkincisi ise dünyayı kendisi içindeki varlıkları da kapsayan yekpare bir bütün olarak görüp gözetmektir. Bütünün ayrı ayrı parçalardan oluşmuş ama onların toplamından daha büyük bir sistem olarak kabul edilmesidir. Bu

anlamda öncelikle parçaların kendi özgün doğalarını kabul ederken, aynı zamanda onları tek bir organizmanın ayrılmaz parçaları olarak görmektedir, Sonuçta her iki açıdan da bütün var oluşları birbirinden bağımsız düşünmek olanaklı değildir.

Hem posthümanistlerin, hem de permakültürcülerin, varlıkları Süper Organizma'nın veya Gaia'nın bir parçası olarak görmeleri; onları oluşturan ilişkilerin/ağların dolanıklılığını ve bölünemezliğini de savunmalarından kaynaklanmaktadır. Burada ağa benzeyen oluşum; hem varlığın varoluş biçimine etki etmekte, hem de bütünsel olarak varoluşun kendisini etkilemektedir. İnsanın bu bağlamda ne kadar bağımsız bir fail olduğu tartışmaya açılmaktadır. Barad “anlamaya çalıştığımız doğanın bir parçasıyız” (Barad, 2003, s. 828) ifadesiyle, sistemde var olan ilişkileri betimlemek için kuantum fiziğinden aldığı dolanıklık kavramını bu alana uyarlar. Benzer şekilde permakültürcüler de görece romantik bir yaklaşımla birlikte, doğadaki ilişkilenebilirlik biçimleri/döngüleri sayesinde yaşamın ve sistemin sürdürülebilir olduğunu ifade etmektedirler. Permakültürün polikültürü öncelemesi ile posthümanistlerin çoğulluğa yaptıkları vurgu arasında da bir benzerlik bulmak olanaklıdır.

Posthümanistlerin post-antroposantrizmi; feminizm, queer, engellilik, hayvan etiği ve vejeteryanizm/veganizm çalışmaları üzerinden yapısöküme uğratma çabalarıyla, permakültür müfredatında değil ama pratikteki uygulayıcıların bu konulara rağbet göstermelerinde bir paralellik kurulabilir. Permakültürün böyle bir içeriği olmasa da, genel kapsamı bunları dışlamayan bir içeriktedir. Bu arada içerik ve söylemlerdeki bu benzerlik, tesadüf olmadığı gibi aynı dönemde benzer anlatıların farklı zeminlerde

kurulması, dönemsel faktörlerin yarattığı geri bildirimin farklı ürünleridir. Mollison’un ortaya koyduğu permakültür ilkeleri incelendiğinde, posthümanist paradigmanın bir sisteme uyarlanmış hali gibidir. Hatta Mollison’un posthümanist olduğunu söylemek de olanaklıdır.

2.Yegâne Çeşitlilik: Fail Olarak İnsan

Geniş kapsamlı varoluş şekilleri arası bağlantısallıktan ve simbiyotik yaşamın dolanıklığından sonra tür içi uyumun dengesi için ayrı bir vurgu gerekmektedir. Permakültürün ikinci etik prensibi olan insanı gözet ile posthümanistlerin yapısöküme uğratmaya çalıştıkları hümanizm yaklaşımına karşı savundukları anti-hümanist bağlamdaki post-hümanizm yaklaşımı, bugün insanın yeniden nasıl tanımlanabileceğine dair geliştirdikleri görüşlerle paralellik arz etmektedir.

İnsana dair vurgusuyla ikinci etik ilke ise şu ifadeyle açıklanır:

“Dünyaya özen göstermek aynı zamanda insana özen göstermektir, böylece gıda, barınma, eğitim, tatmin edici bir iş ve keyifli insan ilişkilerine olan ihtiyaç giderilmiş olur. İnsana özen göstermek, biz insanlar dünyadaki canlıların küçük bir kısmını oluştursak da, bütün canlılar üzerinde belirleyici etkilere sahip olduğumuz için önemlidir. Temel ihtiyaçlarımızı karşılayabilirsek, dünyaya zarar veren yıkıcı eylemlerde bulunmamıza gerek kalmaz.” (Mollison, Permakültüre Giriş, 2015, s. xi).

Permakültür kurucuları gezegende varolan bütün canlıların kendi zararına çalışmadıkları bilgisinden hareketle insanın kendisi için talep ettiklerinin birinci etik ilkede yer alan toplam varoluşun gözetilmesiyle çelişmemesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Bu ilkeye göre insan kendi varoluşunu gözetirken, tüm varoluştan bağımsız değildir.

Ferrando “Hızlandırılmış Posthüman Kursu” adlı video serisinde post-hümanizmi şöyle nitelendirir:

“İnsan kavramının tekil değil çoğul bir kavram olduğunu, yani “insanlar” olduğunu söylüyoruz. Bir çeşit insan yok, birçok çeşit insan yani insanlar var. Örneğin farklı sınıf, cinsiyet ve etnik köken kategorilerini düşünün. Buraya örneğin uyruk, mezhep veya engelliliği/engelsizliği ekleyebiliriz. O halde, bir tarafta insan tekil değil, çoğul. Ancak diğer tarafta görüyoruz ki her insan diğerleri kadar ‘insan’ kabul edilmiyor.” (Ferrando, 2017, s. 1).

Posthümanizmde ileri sürülen insanın kültürel olarak yaratımlarının da birinci prensip desteğiyle kültürel dikey sınıflandırmaların yataya dönüştürülmesi ve düz ontolojiye entegre edilmesidir. Permakültür açıklamasında yer alan “bütün canlılar üzerinde belirleyici etkilere sahip” ifadesi dikey bir ontolojiyi işaretlemekten ziyade, posthümanizmin insanın diğer eyleyicilerden farklı olarak niyetli eylemlerindeki failliği ile örtüşmektedir. Burada insan ile diğer oluşlar arasındaki farkın göz önünde bulundurularak insanın “özgür iradesini” elinden almadan rizomatik bir etiko-onto-epistemeolojinin yaratılma çabası varlık kazanmaktadır.

Mollison, çalışmalarında bütüncül bir tasarımın yöntemlerini sunarken, çizdiği etik çerçeve ve birlik olma bilinci ve bilgiyle bütünsel bir post-hümanist yaklaşımı tarif etmektedir. Mollison'un tanımları, genel olarak tarımdan yola çıksa da kullandığı kavramları pek çok bağlama uyarlayarak, permakültürü çok yönlü inşa etmiştir. “Dinde, sağlıkta, çiftlikte veya fabrikada monokültürçüden korkun. O, sıkıntıdan deliye dönmüş; her an savaş çıkarabilir ve baskı uygulayabilir, çünkü aslında güçsüz biridir.” (Mollison, Permakültüre Giriş, 2015, s. 226) ifadesi ile de anti-hümanistik bir duruş sergilediğini belirtmek olanaklıdır. İnsana veya kültüre ilişkin net bir tanımlama yapılmamış olsa da, insanın tanımlanabilmesi için bir çözüm yolu sunmuştur. Yaptığı tanımdan yola çıkarak Mollison'un insanının, transhümanizmin tekil insanı değil, posthümanizmin çoğul insanını temsil ettiği görülür.

Permakültürün ikinci etik ilkesinde ulaşmayı amaçladığı ahenkli toplum için insanın temel ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği, ancak insanın hedonist eylemlerinin tasarımılanan dünyanın gözetilmesi uğruna törpülenmesi gerektiğine inanılmaktadır. İnsanın bencillerinden ötürü törpülenme durumu için “aydınlanmış bencillik” kavramsallaştırması yapılmaktadır. Cahil bencillik insan dışı başka oluşlara zararı dokunan eylemleri yaparken, eylemlerin sonuçlarını göz önünde bulundurup yapmamayı tercih etmek ise aydınlanmış bencillik olarak tanımlanmaktadır.^{§§} Aydınlanmış bencillik; insanın kendi çıkarını gözetirken eylemleri eğer başka varlıklar için olumsuz sonuçları

§§ “İnsanın kendi menfaatini gözetirken diğer varlıkları da hesaba katarak davranması dediğer varlıklar için olumsuz sonuçları olacaksa vazgeçmesi demektir.” Permakültür tasarım kursunun 04.05.2021 tarihli dersin içeriğinden derlenmiştir.

olacaksa vazgeçmesi demektir. Öte yandan Mollison’un sunmuş olduğu tasarım yöntemleri insanın bir tasarımcı olarak doğayı taklit edebilmesi ona faal bir konum sağlarken, sürdürülebilirliği destekleme noktasında ise sorumluluk atfetmektedir. Mollison bu durumu şöyle ifade eder: “Permakültür nasıl doğru ilişki kuracağımızı araştırır. İlişki kurmayı doğadan öğreniriz. Aklımızı kullanarak doğanın yaptığını daha ileri götürebiliriz.”***

Ankara Düşünce Atölyesi’nin hazırladığı posthümanizm programlarında, her varoluşun çeşitli seviyelerde dağılmış ve niyetlilik taşımayan eyleyciliğinden bahsedilmektedir. Buradaki eyleciliklerde bir hiyerarşi gözetilmez, eyleyiciler bağlamların içerisinde dolanık halde dağılmaktadır. İnsan burada hem diğer varoluşlar gibi eyleyicidir, hem de onlardan farklı olarak niyetlilik taşıyan faildir (Karahana, 2021). Dolayısıyla bencilliğini aydınlatmak durumu ile insanın fail olması arasında bir paralellik vardır ve bu durumla insanın eylemlerinden sorumlu olduğu kastedilmektedir.

Sonuçta her iki yaklaşıma göre bir fail olarak insanın asıl kaygı duyması gereken durumu harekete geçmenin acilliğidir. Permakültür aksiyoma geçmenin aciliyetini neden ve nasıl demeden “yapmak” olduğunu söyleyerek belirtmektedir. Posthümanistler; bütün sorunların bir çırpıda çözülemeyeceğini ama artık bir yerden başlamanın zorunlu olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu yorumlara göre metamodernitenin postmoderniteye karşı savunduğu hareket etmenin gerekliliği argümanına açılmaktadır.

*** Permakültür tasarım kursu 04.05.2021 tarihli dersin içeriğinden aktarılmıştır.

3.Düalitelerin Ötesinde

Permakültür, sürdürülebilir yaşamın en temel enerji kaynağının güneş olduğu tespitinden hareketle, güneşin verdiği enerjilerin başka tür enerjilere dönüşeceği ve sistemin artı değere geçeceğini hesaba katarak “Artanı Vakfet” diyerek üçüncü etik prensibi ortaya koyar. Neolitik dönemde tarıma geçilip artı değerın elde edilmesi ve bunun sonucunda oluşan sermaye birikiminin başta hiyerarşi olmak üzere pek çok sorunun kökeninde yatan temel faktörlerden biri olduğunun kabulü Jared Diamond (2018) ile başlamış ve giderek akademik dünyada sıklıkla ileri sürülmüştür. Permakültürün temellerini atanlar bu düşüncede mutabık olduklarından artı ürün için, ilk iki ilke arasında adil bir dağılım yapılması ve sermaye birikiminin önüne geçmeyi ileri sürmektedirler.

Mollison artı ürüne ilişkin görüşünü şöyle ifade eder:

“Zaman, para ve enerji fazlasını dünyaya ve insanlara özen gösterme amacını gerçekleştirmek için kullanmak “dünyaya özen göstermek” etiğinin üçüncü bileşenidir. Temel gereksinimlerimizi karşıladıktan, sistemlerimizi becerilerimiz doğrultusunda en iyi şekilde tasarladıktan sonra diğer insanların da bu hedefi gerçekleştirebilmesi için etkimizi ve enerjimizi ortaya koyabiliriz.” (Mollison, Permakültüre Giriş, 2015, s. xi).

Mollison tasarladığı sistemde son iki etik ilkeyi birinci etik ilkenin bileşeni olarak tanımlayarak, düalitelerin ötesinde bütüncül bir anlayışı rekabetle değil ancak işbirliği ile yakalayabileceğimizi

ileri sürer. Adil bir paylaşımın öngörüldüğü permakültürde adalet kelimesi üzerine uzun tartışmalar yapılabilir. Ancak insanın hayatta kalma içgüdüsünün verdiği öncelik dışında, hiçbir eyleyici arasında önem sırası gözetmeden, ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Permakültürcüler tarafından adaletli bir şekilde ihtiyaçların karşılanması için ciddi bir program sunulmuştur. İhtiyaçların karşılanmasında en çok dikkat edilmesi ya da uyulması gereken kuralın önem sırasının gözetilmemesi olduğudur. Çünkü insan zihni sınıflandırmalarla çalışmaktadır ve Antik Çağ'dan bu yana insana verdiği öncelik hakkında vazgeçmesi kolay olmayacaktır. İnsanın hayatta kalmak için inşa ettiği birtakım sınırlar, kendini doğadan soyutlamasıyla daha da kalınlaşmıştır.

Posthümanizm; her şeyin “artı” ve “eksi” üzerinden tanımlanmasının yapısal sorunların başını çektiği düşüncesinden hareketle çözümü post-düalizmle temellendirir. Bu düşünceye göre birtakım hiyerarşilerin ortadan kalkması söz konusu olsa da yalnızca düalizm düşüncesi sınıfsal anlayışın yeniden hortlamasına sebep olabilir. Bu yüzden öncelikle ikili ayrımların giderilmesi gerektiği üzerinde uzlaşılmaktadır (Ferrando, 2017). Dolayısıyla Posthümanistler temel ayrıma başvurmadan ikili ayrımları ortadan kaldırmaları gerektiğine inanmaktadırlar.

Permakültür, Posthümanizm ve Antropoloji

Permakültürcüler açısından antropolojinin ortaya çıkışının sorunlu olması bir yana, insana sürekli “öteki”nin penceresinden bakıp dünyayı algılamaya adanmış olması düalizmi pekiştirmesini görece beraberinde getirmiştir. Bu anlayışta ötekini anlayanın imkânsıza yakın olmasının yanı sıra biz ve öteki ayrıştırması

yanlıştır. Permakültürcüler açısından biz aynı zamanda ötekiyiz ve her şeyle dolanık haldeyiz. Bu yüzden öznelarasılık yalnızca failer arası ilişkiler için değil, eyleyiciler arasındaki ilişkiler için de kullanılmalıdır. Bu anlamda antropologlar; Antropolojiyi insan bilimi diye tanımlamanın sığılığında kalmayıp disiplinler arası çalışmalara yer vermektedirler.

Bugün hala dünyanın dolanık sistemini bütün anlamıyla irdelemenin çok uzağında olsak da, postdüalizmin ileri sürdüğü düalizmle yaratılan ayrımların boşluklarını veya tirelerini kaldırmamız olası görünüyor. Öncelikle tarımsal etkinliklerden dolayı oluşturulan doğa ve kültür ayrımı sorunun kökenine dair girişimde bulunmak mümkündür. Diğer yandan kültür bir süreçtir ve kendi merceğinden doğanın fotoğrafını çekerek, ortaya koyduğu fotoğraf hakkında pek çok iddia ileri sürmektedir. Ancak doğa bir merceğe sıkıştırılamayacak ölçüde, hatta o merceğe bakanı ve daha fazlasını da içine alabilecek kadar büyüktür. Doğa- kültür ikiliği, diğer pek çok ikiliğin uyarlandığı şekliyle özne ve nesne konumları üzerinden ele alınmaktadır. Bu konuda Haraway'in (1997) düşünömselliğın ikili karşıtlıkları yeniden ürettiğı fikri üzerinden yaptığı eleştirilerle önerdiği kırımın metaforunu Barad (2007) daha da somutlaştırır. Sonuçta kırımın, öznelerin birbirine ayna tutarak oluşan örüntüleri karşılıklı şekilde okuma çabasıdır. Bu haliyle nesneden değil çoğul öznelerden söz ederken; aynı zamanda doğadan değil doğakültürden söz edilmelidir. Bu doğrultuda olan permakültür sunduğı ilkelerle, avcı toplayıcılıktaki gibi doğadan henüz kopmamış bir kültürün günümüz koşullarında yeniden nasıl entegre olabileceğı konusunda yol göstericidir. Söz gelimi enerji verimliliğini yakalayabilmek için doğadaki örüntüleri taklit ederek

biyomimetik tasarımların işlevselliğini sunarken, doğal malzemelerin yapılarıdaki kullanımına, estetiğine veya yenilenebilir enerjilerin güncel teknolojiler sayesinde ulaşılan kullanım değerlerine dikkat çekerek bir yanıyla solarpunk çizgisini de takip eder içeriktedir.

Aynı konuda Barad'ın meşhur Stern-Gerlach deneyinden yola çıkarak özne ve nesne ayırımına ilişkin okumaları dikkate değerdir: “Stern’in bütün içme alışkanlığına ek olarak onun nispeten düşük gelirle sınırları çizilen maddi durumu söz konusu olmasaydı, Stern ve Gerlach ikilisi herhangi bir uzay kuantumlamasını [spacequantization] izini bulamayabilirdi. Zira Stern’in içtiği [ucuz] purodan sızan sülfürlü dumanın etkisi olmasa, bu kuantumlama kendini göstermezdi”.^{†††} Ağin, bu ifadeleri şöyle açar: “Burada, Stern’in cinsiyetinin, cinsiyeti ‘gereğince’ ilgili tarihsel ve sosyal yapı dâhilinde ona biçilen rolün, ekonomik açıdan sınıfının ve etnik kimliğinin de, o anda o laboratuvarında bulunmasına, bütün içme alışkanlığına, içtiği bütünün kalitesine ve laboratuvarındaki davranışına da etki ettiğini söyleyen Barad, bilim insanıyla ürettiği bilimin ve sonuçlarının birbirinden ayrılmazlığı derken böylesi posthümanist bir dolanıklıktan (entanglement) bahsetmekte, yani kişilerin, nesnelerin, eylemlerin, tarihi gerçekliklerin, sosyal yapıların ve bilimsel pratiklerin iç içe geçmişliğinden söz etmektedir.”^{†††}

^{†††} <https://thepentacle.org/2020/09/24/neuralink-baradin-etiko-onto-epistemolojisi-isiginda-bir-degerlendirme/#_ftn7> [“ Neuralink: Barad’ın Etiko-onto-epistemolojisi Işığında Bir Değerlendirme”] [Erişim Tarihi: 20.01.2022]

^{†††} <https://thepentacle.org/2020/09/24/neuralink-baradin-etiko-onto-epistemolojisi-isiginda-bir-degerlendirme/#_ftn7> [“ Neuralink: Barad’ın Etiko-onto-epistemolojisi Işığında Bir Değerlendirme”] [Erişim Tarihi: 20.01.2022]

Antropoloji penceresinden henüz bütüncül bir kavrayış henüz mümkün olmasa da, modern antropolojinin erken dönem temsilcileri tarafından bırakılan düalist mirası bir anlamıyla tersine çevirme niyeti olan çalışmalar söz konusudur. “Yerel bilgi” (indigenous knowledge) ifadesi yerine “Geleneksel Ekolojik Bilgi (GEB)” ifadesi sıklıkla kullanılmaya başlanmış ve bu anlamda daha bütünsel çalışmalar gündeme gelmeye başlamıştır (Aça, 2022, s. 1). Bu bağlamıyla GEB çatısı altında yapılan çalışmaların bir kısmının permakültüre uzanan bir bilgi ağını barındırdığı görülmektedir. Söz gelimi Aça’nın yaptığı çalışmaya göre, “... bazı kaynak kişilerin son yıllarda popülerlik kazanan permakültür gibi modern ekoloji bağlamı üretim teknik ve yöntemleri ile ilgili formel biçimlerde öğrenilip uygulanan bilgileri geleneksel bilgi kapsamına dahil ettikleri fark edilmiştir (2022, s. 5)”, tespiti geleneksel ve modern düalitesinin kayganlaşması açısından önemlidir. Öte yandan bu çalışmaların neredeyse tamamında “eski” ve “yeni” nin güncel ve etik bir sentezi olarak metamodernizmin posthüman kanadını temsil eden göndermeler de mevcuttur (Aça, ve diğerleri, 2022). Posthumanizmin dillendirdiği şekliyle, ekolojik çıkmazların devreye girmesiyle, insanın Orta Çağ’dan günümüze uzanan ve sarsılmaz olan konumu sorgulanmaya açılmış ve bu vesileyle insan ve doğa ilişkisine dair anlam ağları sökülüp yeniden örülmeye başlanmıştır. Geleneksel ekolojik bilgi üzerine yapılan çalışmalar da bu tür anlam ağlarını tahlil etme üzerine temellendirilmiştir (Aça, ve diğerleri, 2022).

Permakültür penceresinde ise, Mollison’un on dört farklı bölümde oluşturduğu tasarım basamakları, hem doğa ve kültürü bir araya getirir, hem de fiziksel ve metafiziksel alanı birleştirir. Çünkü

permakültürde insan bedensel olarak doğada olmak zorundayken fiziksel olarak dolanıklığı gözlemleyemediği için gönül gözünü daima açık tutarak onu duyumsaması ve duyumsadıklarını insanlarla paylaşıp gözetme prensiplerini bütünsel şekilde temellendirmesi gerekmektedir. Sonuçta kendisi için olsa da bir fideyi dikerken bütün ikili zıtlıkları bir kenara bırakmakla zorunludur. Doğayla barışık bir şekilde eylemde bulunursa, fide ona hem maddesel ölçekte fayda getirecek, hem manevi dünyasına katkı sunacak, hem de kendisine her şeyden öte yeniden doğmak için ölümün gerekliliğini anlatacaktır.

İkili karşıtlıkların, yalnızca iki yönde işleyen bir birlik olduğu düşüncesini Mollison şöyle temellendirmektedir: “Her şey iki yönde işler. Sorun çözümün aslında kendisidir.”^{§§§} Mollison’un doğayı gözlemle ilkesi üzerinden yapmış olduğu çıkarımlar doğrultusunda eğitimlerde sistemin doğum ve ölüm döngüsü üzerine inşa edildiği, bunun ise yaşamın temel örüntüsü olarak sürdürülebilirliğin garantörü olduğu aktarılmaktadır. Sonuçta entropi ya da dağı sisteminin en temel hakikatidir ve bugünkü bilgilerimiz ışığında bunu yalnızca asgari seviyeye indirmek mümkün olabilmektedir. Permakültür; entropiyi, yaratmaya çalıştığı sistem sayesinde en aza indirip ardından sisteme dışarıdan gelen güneş vesilesiyle dirilişi asgari düzeyde sağlamaya çalışmaktadır. Sistem sürdürülebilirliğini dışarıdan aldığı engin enerji vasıtasıyla sağladığı için permakültür; sırtını, yaşayan sistemlere dayamaktadır. Fakat bu sonsuz gibi görünen enerjinin bile dağıya (entropi) mahkûm olduğu düşünüldüğünde sistemin döngüsellliği öne

^{§§§} Permakültür tasarım kursu 30.05.2021 tarihli dersin içeriğinden aktarılmıştır.

çıkılmaktadır. Bu düşünce transhümanistlerin başarmayı amaçladıkları ölümsüzlük fikrine de zıt bir düzlemde. Çünkü onlara göre ölümsüzlük fikri yaşamamanın kendisidir. Bu sebepten ötürü ölümün neden var olduğunu bilemesek de diğer yaşamlara can verdiğini doğada gözlemlemek olanaklıdır.

Sonuç

Bugün postmodernizmin bıraktığı anlamsızlık algısından yorulmuş insanlık varoluşsal sancılarının getirdiği karamsar ruh halini reddetmektedir. İnsanlık anlamsızlık algısının sürdürülemezliğini kendi duygu durumuyla deneyimlemiş ve sürdürülebilir bir yaşam için yeni anlam arayışlarına girişmiştir. Anlamsızlığın karamsarlığına karşı anlamın iyimserliğini arayışı içindedir. Sisifos'un o ağır kayayı dağın tepesine çıkarma olumsuzluğundan öte, o kayayı o tepeye çıkarmanın amaçsallığı öne çıkmaktadır. Yaşamın büyük harflerle yazılı bir anlamı olmayabilir; fakat yaşam yaşantılarla anlamlı kılınabilir. Dönem, Camus'nun işaret ettiği anlamda yaşamın yaşanmaya değip değmediği konusunda bir yargıya varmaktan ziyade, yaşamın kendisinin kutlanması dönemidir. Çünkü Jung'un dediği gibi "Anlam birçok şeyi, belki de her şeyi, dayanılır hâle getirir." (Yalom, 1999, s. 578). Sonuçta meta anlatıların yıkıldığı postmodernizmden sonra, çeşitli anlatılarla çoklu anlamlandırma olanaklarının sorgulanmaya başlandığı metamodern dönemin sırasıdır. Sonuçta mutlak bir anlam bulmaktan ziyade anlamlı bir yaşam sürebilmenin imkânları aranmaktadır.

Günümüzde kuramsal tartışmalarda kendine yer bulmaya başlayan olgular, anlam olasılıklarının arandığı metamodernitenin farklı hatlarını ortaya koymaktadır. Bu anlam hatları da geçmiş

tecrübelerin ışığında çizilmeye çalışılan posthümanizm ve transhümanizm gibi güzergâhlardır.

Permakültür de bu bağlamda modernitenin endüstriyel tarımla yaptığı “düz”leştirme ve ıslah etme çalışmalarına karşı, doğanın kendi içerisindeki örtük anlamı nedeniyle ele geçirilemeyeceğini ve bu bakımdan insanın tahakküm altına alamayacağını savunmaktadır. Bu bakımdan da posthümanizmle benzerdir. Özellikle savundukları doğa ve kültürün dolanıklığı ile varoluşsal bir anlamın olabileceği hatta bunların çoğulluklar olabileceği noktasında benzeşmektedir. Permakültür bu anlamı yeniden doğaya dönerek bulmaya ve sorunun başlangıç noktası olarak gördüğü yeri onarmaya girişmektedir. Posthumanistler de gerek postantroposentrizmle gerekse postdualizmle geliştirdikleri bakış açıları bunu destekler niteliktedir. Dolayısıyla bu bağlamda permakültürün posthümanist bir hareket olduğunu söylemek mümkündür.

Öte yandan posthümanizm teknolojiyi yaklaşımının dışında tutmamakta, içine alarak kendi çizgisine uyarlamaktadır. Permakültür de benzer bir görüşle teknolojiyi yönteminin içerisine dâhil etmektedir. Mollison’un şu sözü permakültürün bu yönünü yansıtır niteliktedir: “Permakültür insanın akıl ve vicdan sahibi olduğunun göstergesidir.” **** Akıl kavramıyla modernitenin teknoloji gibi getirdiği somut değerlerle, vicdan kavramının çağrıştırdığı soyut değerler aynı potada eritilmektedir.

Kısaca teorik düzlemdeki posthümanizmin pratikteki yansımalarından biri olarak permakültür değerlendirilebilir. Her

**** Permakültür tasarım kursu 30.05.2021 tarihli ses kaydından aktarılmıştır.

ikisi de insanın doğayla uyumlu bir şekilde var olabileceği bir gelecek vizyonu sunmaktadır. Bu bakımdan permakültür ve posthümanizm, insanın doğa ve teknolojiyle ilişkisini yeniden düşünerek, sürdürülebilirlik ve anlam arayışı konularında önemli alternatifler sunmaktadır.

Kaynakça

Aça, M. (2022). Geleneksel Ekolojik Bilgiye Bir Folklor Araştırma Projesinin Penceresinden Bakmak: Tespitler, Sorunlar ve Öneriler. M. A. Yolcu içinde, *Kaz Dağları ve Geleneksel Ekolojik Bilgi* (s. 1-24). Çanakkale: Paradigma Akademi.

Aça, M., Özdemir , N., Karabaşa, S., Derinöz, B., Koç, Y., Çelik, A., . . . Karakaya, H. (2022). *Kaz Dağları ve Geleneksel Ekolojik Bilgi*. (M. A. Yolcu, Dü.) Çanakkale: Paradigma Akademi.

Ağın, B. (2021, 07 11). Posthümanizm Üzerine. (T. Ateş, Röportaj Yapan) 12 2022, 25 tarihinde <https://sentezfikir.wordpress.com/2021/07/17/basak-agin-posthumanizm-uzerine-roportaj/> adresinden alındı

Barad, K. (2003). Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 28(3).

Barad, K. (2007). *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Durham: Duke University Press.

Braidotti, R. (2017). Four Theses on Posthuman Feminism. R. Grusin içinde, *Anthropocene Feminism* (s. 21-48). Minneapolis: University of Minnesota Press.

Braidotti, R. (2021). *İnsan Sonrası Bilgi*. (E. Çaça, & S. Sam, Çev.) İstanbul: Kolektif Kitap.

Descola, P. (2013). *Doğa ve Kültürün Ötesinde*. (İ. Yerguz, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Diamond, j. (2018). *Tüfek, Mikrop ve Çelik*. (Ü. İnce, Çev.) İstanbul: Pegasus Yayınları.

Ferrando, F. (2017). *CRASH COURSE "THE POSTHUMAN" - 6 Lessons and 3 Concepts*.
<https://www.youtube.com/>:
<https://www.youtube.com/playlist?list=PLAXeXR1DbC1rvnBtdo2-ol-3V8ePmr7jp> adresinden alındı

Haraway, D. (1997). *Modest_Witness@Second_Millennium. FemaleMan_Meets_OncoMouse: Feminism and Technoscience*. New York: Rautledge.

Haraway, D. (2004). *The Haraway Reader*.
<https://monoskop.org/>:
https://monoskop.org/images/5/56/Haraway_Donna_The_Haraway_Reader_2003.pdf adresinden alındı

Haraway, D. (2010). *Başka Yer*. (G. Pular, Çev.) İstanbul: Metis Yayıncılık.

Haraway, D. (2016). *A Cyborg Manifesto*.
warwick.ac.ukhttps://warwick.ac.uk/fac/arts/english/currentstudent/s/undergraduate/modules/fictionnownarrativemediaandtheoryinthe21stcentury/manifestly_haraway_----_a_cyborg_manifesto_science_technology_and_socialist-feminism_in_the_....pdf adresinden alındı

Hemenway, T. (2013). *Permakültür Bahçeleri* (4.Baskı b.). (A. Timur, Dü., & Ş. Urkun, Çev.) İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Hutcheon, L. (2002). *The Polistics of Postmodernism*. London and New York: Routledge.

Karahan, G. Y. (2021, Nov 26). *Posthümanizm Atölyesi 4. Hafta*. [www.youtube.com: https://www.youtube.com/watch?v=KE4SETy9bDc](https://www.youtube.com/watch?v=KE4SETy9bDc) adresinden alındı

Kumm, B., Berbary , L., & Grim, B. (2019). For Those to Come: An Introduction to Why Posthumanism Matters. *Leisure Sciences* , 41(5), 341-347. doi:10.1080/01490400.2019.1628677

Mollison, B. (2015). *Permakültüre Giriş*. (E. Özkan, Çev.) İstanbul: Sinek Sekiz.

Mollison, B., & Holmgren, D. (1978). *Permaculture 1. Une agriculture pérenne pour l'autosuffisance et les exploitations de toutes tailles*. Tasmania Australie: Debard.

Oppermann, S. (2014). From Ecological Postmodernism to Material Ecocriticism: Creative Materiality and Narrative Agency. S. Iovino, & S. Oppermann içinde, *Material Ecocriticism* (s. 21-36). Indiana: Indiana University Press.

Van Den Akker, R., & Vermeulen, T. (2010, Kasım). Notes on metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture*, 2(1). doi:10.3402/jac.v2i0.5677

Van Den Akker, R., Vermeulen, T., & Gibbons, A. (2017). *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth after Postmodernism*. London: Rowman & Littlefield International.

Van Den Akker, R., Vermeulen, T., & Gibbons, A. (2021). *Metamodernizm - Postmodernizm Sonrası Tarihsellik Duyuşsallık ve Derinlik*. (A. Dalak, Çev.) Ankara: Tün Kitap.

Yalom, I. D. (1999). *Varoluşçu Psikoterapi*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.